

L'inici d'una **marginació**

El grup social femení a l'època feudal va patir una pèrdua de poders cabdal per entendre la marginació ulterior de la dona en la societat. Així les dones passen de tenir veu pròpia i ser influents, en els segles anteriors al XIII, a perdre a poc a poc el seu poderós protagonisme dintre de la història.

Es fa difícil presentar breument una síntesi coherent sobre la presència femenina en els temps medievals, i no pretenc pas fer-ho; només intentaré donar unes pinzellades sobre la condició social de les dones de l'època feudal.

Llegint la documentació medieval que ha quedat a les nostres terres se'ns fa possible el diàleg amb dones de diferents grups socials. Quan vull acostarme a les pobladores i repobladores que visqueren a les terres del Principat fins a mitjan segle XII, puc seguir força bé el seu rastre a través dels concisos documents llatins escrits en els pergamins o recopilats als cartorals. Quan avanço en el temps, i m'eixampro en els espais de nova colonització, i m'endinsó en el món baixmedieval capbussant-me en els arxius, tant de Catalunya com del País Valencià o de Mallorca, puc "escoltar-les" amb la llengua que elles, les mares de tots els temps, ens han transmès.

Ja s'ha fet notar que només fent un cop d'ull als documents que ens han quedat dels segles X i XI hi veiem un cert to femení. La base d'aquesta presència la trobem en el dret i el costum, que afavoreixen la dona en quatre aspectes concrets: el repartiment igualitari de les terres entre els fills i les filles, el dot marital pel qual el marit atorga una part dels seus béns a la seva muller, la filiació materna que apareix en tots els juraments, i el paper a la vídua, que queda com usufructuària del patrimoni familiar. Aquests fets llegats, reforçats pel context colonitzador i repoblador, fan visible un nombre important de dones.

A més hi veiem una voluntat de deixar rastre, hi ha artistes brodadores que signen les seves obres, així podem llegir: "Amica Matria me fecit", o bé "Elisa-

La situació de la dona dintre de la parella ha evolucionat molt al llarg dels segles.

va me fecit"; hi ha dones gramàtiques, comtesses i senyores de castells que exerceixen la seva autoritat, camperoles que afirmen que han treballat la terra i que per això en són propietàries. Tenen veu pròpia i volen ser protagonistes de la vida i de la història.

Per copsar aquest ambient podem veure el to de les esposalles, podem llegir-ne unes dels volts de l'any 1000: "Em plau i en convé amantíssima esposa meva demanar-te que t'uneixis a mi en matrimoni... per l'amor que et tinc, per tal que la teva bellesa en sigui ornada i pels infants que haurem de procrear, et faig donació de la desena part de tot el que posseeixo, del que he pogut adquirir o que podré adquirir amb l'ajuda de Déu...". Aquella societat reconeixia un valor a les dones que no reconeixera en altres moments històrics encara més recents.

Parelles de colonitzadors davallaven de les zones pirinenques i ocupaven terres ermes: “rupturen, artiguen, avinyen, aprisionen”. Algunes pioneres prenen la iniciativa, com ara Grima, que al segle X, conjuntament amb els seus fills, havia tret de l’erm unes terres del Ripollès, la primera a fer-ho sota el domini dels francs. Més tard, Guinedilda amb els seus fills és la primera a ocupar Cervera, a l’extrem de la frontera; amb

cia; algunes aprenien a llegir, fundaven i dotaven monestirs, finançaven ponts i camins, a més si els hi quedava temps filaven i brodaven.

El feudalisme va endurir la vida de la població i evidentment també de les dones, especialment quan més avancen els temps feudals; però va proposar un simbolisme en el qual les dones de la noblesa se sentiren còmodes. Es valorava la fidelitat, la paraula donada, naixia l’a-

presència pública femenina. En el primer impuls de l’artesanat hi ha dones que dirigeixen obradors i que són veritables mestres en alguns oficis; per exemple, gairebé tots els forns de pa i bona part de la indústria del vestir estaven en mans de dones. Després, sobretot a les darreries del segle XIV i durant el segle XV, quan els gremis s’organitzen, marginen de forma sistemàtica les dones. Valgui d’exemple aquesta ordinació dels teixidors: “Per esquivar deshonestats i infàmia, que cap dona vídua, qui hagi estat muller de teixidor, no pugui ni gosi tenir obrador del dit ofici de teixidor, si doncs no té fill mascle d’edat de 12 anys que vulgui ser teixidor i usar del dit ofici. E qui contra farà que li siguin arrencats els telers i que a més pagui per ban cada vegada 50 sous”. El dret urbà no considerava les dones com a ciutadanes, no podien tenir carta de ciutadania ni estar en cap òrgan representatiu; ara bé, si un home foraster tenia la muller a la ciutat se li oferien moltes possibilitats de ser inscrit com a ciutadà.

Entre la burgesia i la petita noblesa vinculada a la cort hi havia dones cultes, si bé la transmissió de la cultura arribava a elles sense escolarització. Cal destacar en aquest sentit la cort valenciana propera a Maria de Castella. Documentem dones procedents dels diferents grups socials i de les diferents ètnies que encara practicaven lliurement l’obstetrícia i la medicina. Essencialment el que trobem aprofundint en la documentació són dones actives, sempre ocupades, no només les de les classes populars, sinó també les benestants. Totes realitzaven a la llar un doble treball, servil i afectiu, a més d’entrar moltes d’elles en els circuits laborals, amb feines mal remunerades i poc reconegudes.

Totes elles foren dipositàries d’unes tècniques domèstiques, d’uns sabers propis de dones, i practicaren unes estratègies de relació que van transmetre de generació en generació i que poden haver arribat, d’una forma o altra, fins a nosaltres. No és meravellós trobar en un cançoner medieval una cançó de bressol que encara cantaven les nostres àvies?: “La ball, ball balletes toca manetes”!

Teresa Vinyoles

El nou dret civil català va canviar del tot el paper de la dona, que va quedar relegada a un segon terme: ja no es jura en nom de mare sinó que queden forjats els llinatges paterns.

aquestes paraules comença la carta de població atorgada l’any 1026: “Jo Ermessenda, per la gràcia de Déu comtessa, amb el meu fill Berenguer... os donem generosament a vosaltres, Guinedilda, dona, als teus fills [...] la nostra terra erma situada a la marca del comtat d’Osona amb el seu puig i el castell que hi ha allà que es diu Cervera, el qual vosaltres contra els atacs dels pagans heu alçat abans que cap altre poblador de la marca, per aprisio”. Ermessenda actua com a primera signatària de la concessió i reconeix que estava al capdavant dels repobladors una dona.

En aquest context, les comtesses i senyores feudals de vegades acompanyaven els marits a les lluites frontereres, però amb més freqüència gestionaven les terres, procreaven i educaven els fills i les filles, prenen la iniciativa per signar tractats de pau, administraven justí-

mor cortès; elles actuaven amb autoritat moral, opinaven, es feien sentir amb veu alta, reclamaven els seus drets i parlaven no en nom de la força sinó dels sentiments.

Fou després, durant el segle XIII i els següents, quan elles anaren perdent protagonisme. Llavors la violència feudal s’havia institucionalitzat, a la vegada renaixien les ciutats, hi havia un creixement econòmic, s’introduí el dret romà; cap d’aquests fets no va afavorir les dones. El nou dret civil català canvià del tot el paper de la dona: l’hereu únic, preferentment el fill mascle més gran, serà el receptor de l’herència; el dot masculí se substituirà pel femení, la vídua deixarà en molts indrets de ser usufructuària dels béns familiars. Ja no es jura en nom de mare, sinó que han quedat forjats els llinatges paterns.

A més la societat urbana anirà limitant